5. 6. 2003

ID: 21744

Oprávnění soudu zkoumat správní akty

Mimo rámec správního soudnictví jsou obecné soudy oprávněny zkoumat správní akty zásadně jen se zřetelem k tomu, zda jde o akty nicotné (nulitní).

Mimo rámec správního soudnictví jsou obecné soudy oprávněny zkoumat správní akty zásadně jen se zřetelem k tomu, zda jde o akty nicotné (nulitní).

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 20 Cdo 2165/2001, ze dne 28.11.2002 v souvislosti s rozsudkem Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 2 Cdon 1393/97)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce R. ř. k. s č. h., zastoupeného advokátem, proti žalovanému P. f. Č. r., o určení vlastnického práva, vedené u Okresního soudu v Příbrami pod sp. zn. 13 C 11/99, o dovolání žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 16.5.2001, č.j. 20 Co 40/2001-140, tak, že rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 16.5.2001, č.j. 20 Co 40/2001-140, se zrušuje a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobě vyhověl a určil, že žalobce je vlastníkem nemovitostí, které v žalobě označil, neboť dospěl k závěru, že stát tyto nemovitosti nikdy „postupem podle předpisů o pozemkových reformách“ nenabyl, pročež žalobce, nezpochybnitelný původní vlastník, své vlastnické právo k nim ani nemohl pozbýt. Za chybný pokládal názor soudu prvního stupně, že s ohledem na ustanovení § 32 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb. nebylo třeba žádného rozhodnutí, jímž by stát nabyl vlastnické právo k žalovaným nemovitostem, a pro posuzovanou věc nepokládal za použitelný ani zákon č. 298/1990 Sb., jelikož dopadá na vztahy jiné, kdy k odnětí majetku církevních subjektů došlo „podle dobově platného práva a v souladu s ním“; jestliže však byl majetek státem převzat bez právního důvodu a v rozporu s tehdy platnými předpisy, je žalobce legitimován k žalobě o určení vlastnického práva podle obecných občanskoprávních předpisů. Přechod vlastnického práva se v rozhodné době řídil ustanoveními obecného zákoníku občanského z roku 1811 (dále jen o.z.o), podle něhož k nabytí vlastnictví nemovitostí bylo podmínkou jejich převzetí, tedy zápisu do veřejných knih, a tím nebyla pouhá poznámka zamýšleného převzetí (jak tomu bylo v daném případě), jež měla jen informativní charakter. Stát podle odvolacího soudu musel vyjádřit odpovídající vůli, což se mohlo stát jen „řádným správním rozhodnutím“, a k zápisu do veřejných knih bylo tedy nutné „ve smyslu § 4 a § 6 zákona č. 142/1947 Sb. pravomocné správní rozhodnutí Ministerstva zemědělství, kterým by stát převzal přesně označené nemovitosti“. Zápis o převzetí ze dne 26.10.1950 však svědčí, uvedl odvolací soud, pouze o převzetí faktickém, neboť správním rozhodnutím není. Existence pravomocného správního rozhodnutí Ministerstva zemědělství, na základě kterého by bylo možno vložit vlastnictví státu do pozemkových knih, však v řízení zjištěna nebyla, a proto za účinnosti obecného zákoníku občanského stát vlastnictví nenabyl. Totéž platí i za účinnosti občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., neboť sice již intabulace nutná nebyla, bylo však nadále zapotřebí listiny, „na základě které vlastnictví přešlo“, a která musela odpovídat „zákonu, za jehož platnosti vznikla“.

Ve včasném dovolání žalovaný (za nějž jedná zaměstnanec s právnickým vzděláním) uplatnil námitku, že rozhodnutí odvolacího soudu vychází z nesprávného právního názoru. Odvolací soud upřel význam faktickému převzetí nemovitostí (k němuž nesporně skutečně došlo na základě rozhodnutí Ministerstva zemědělství o přidělení do správy a užívání Č. s. s.) bezdůvodně, jelikož opačný závěr plyne jak z rozhodných předpisů o pozemkových reformách (včetně ustanovení o důsledcích poznámky zamýšleného převzetí), tak z ustanovení § 32 odst. 2 zákona o půdě. Zvláštního správního rozhodnutí „ještě před rozhodnutím o přídělu a faktickým převzetím“ k tomu, aby se stát stal vlastníkem, třeba nebylo, zejména když dnem 1.1.1950 byl opuštěn tzv. intabulační princip. Přechod vlastnického práva na stát byl podle dovolatelova názoru „perfektně“ završen (v souladu s tehdy platnými předpisy), a proto nelze vylučovat ani použití zákona č. 298/1990 Sb.

Žalobce navrhl, aby dovolání bylo zamítnuto. Napadený rozsudek pokládá za správný; okamžik nabytí vlastnického práva k dotčeným nemovitostem ve smyslu ustanovení § 6 odst. 1 zák. č. 142/1947 Sb. se nevázal k jejich faktickému převzetí, ale k existenci „správního rozhodnutí o převzetí“ vydaného Ministerstvem zemědělství, které splňovalo „všechny náležitosti“, a to platilo nejen pro intabulaci, nýbrž i poté, co nabyl účinnosti občanský zákoník č. 141/1950 Sb.; touto tzv. vkladní listinou byl „výrok správního úřadu“ podle § 33 lit. d/ knihovního řádu.

Podle části dvanácté, hlavy první, bodu 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu, vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (to jest podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 1.1.2001 - dále jen „o.s.ř.“).

Dovolání je přípustné (§ 236 odst. 1 o.s.ř.), jelikož směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé (§ 238 odst. 1 písm. a/ o.s.ř.), a dovolatel jím uplatnil způsobilý dovolací důvod ve smyslu ustanovení § 241 odst. 3 písm. d/ o.s.ř., jehož prostřednictvím lze namítat, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Právním posouzením je činnost, při níž soud aplikuje konkrétní právní normu na zjištěný skutkový stav, a z podřazení zjištěného skutkové stavu této normě dovozuje, jaká mají účastníci práva a povinnosti; při aplikaci práva jde především o to, zda byl použit správný právní předpis a zda byl také správně vyložen.

Jelikož s výjimkou vad řízení podle § 242 odst. 3 o.s.ř. (jež nebyly v dovolání tvrzeny a z obsahu spisu se nepodávají) je dovolací soud vázán uplatněným dovolacím důvodem (včetně toho, jak byl dovolatelem obsahově vymezen), je předmětem dovolacího přezkumu - jak se podává z předchozího - správnost právních názorů, jež odvolací soud uplatnil ve vztahu ke třem okruhům otázek: za prvé, jaké důsledky lze pro hodnocení žalobcova nároku vyvozovat ze speciálního restitučního zákona č. 298/1990 Sb., ve znění zákona č. 338/1991 Sb., za druhé, jaký význam má pro úsudek, zda stát nabyl vlastnictví podle zákona č. 142/1947 Sb., ve znění pozdějších předpisů (resp. na základě jakých podmínek), ustanovení § 32 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a za třetí, zda bylo k završení procesu nabytí vlastnictví státem zapotřebí (po činěné poznámce zamýšleného převzetí) správního rozhodnutí, kterým je podmiňoval odvolací soud, případně jaká rozhodnutí uvažovaly předpisy upravující postupy revize první pozemkové reformy, a jaké důsledky nastaly

účinností občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., resp. poté (po 1.1.1951).

První dvě právní otázky zodpověděl odvolací soud správně.

Podle preambule zákona č. 298/1990 Sb., ve znění zákona č. 338/1991 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů ř. ř. a k. a a. o. (dále jen zákona č. 298/1990 Sb.), je jeho účelem náprava křivd způsobených řeholním řádům a kongregacím v padesátých letech, zejména protiprávním odnětím jejich nemovitého majetku. K naplnění tohoto účelu byl ustanovením § 1 odst. 1, 3 nemovitý majetek uvedený v příloze č. 1 a 3 prohlášen ke dni účinnosti zákona (19.7.1990 resp. 1.8.199l) za vlastnictví jednotlivých ř. a k., nemovitý majetek uvedený v příloze č. 2 za vlastnictví a. o., a za vlastnictví jednotlivých řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého byl prohlášen také movitý majetek (§ 1 odst. 4), který byl ke dni 10.4.1950 umístěn v těchto nemovitostech, pokud existuje a je známo, kde se nachází.

V judikatuře Nejvyššího soudu byl vícekrát (kupř. v rozsudcích ze dne 30.5.1996, sp. zn. 3 Cdon 647/96, ze dne 29.5.1997, sp. zn. 3 Cdon 404/96, ze dne 23.2.1999, sp. zn. 2 Cdon 669/97, ze dne 25.2.1999, sp. zn. 2 Cdon 1802/97, ze dne 30.6.1999, sp. zn. 20 Cdo 409/98, ze dne 30.11.1999, sp. zn. 20 Cdo 1601/98, ze dne 30.5.2000, sp. zn. 20 Cdo 2044/98, ze dne 29.6.2000, sp. zn. 20 Cdo 2181/98, ze dne 28.11.2001, sp. zn. 20 Cdo 28/2000, ze dne 13.12.2001, sp. zn. 20 Cdo 1276/2000, ze dne 30.1.2002, sp. zn. 20 Cdo 910, 20 Cdo 1380/2000, 20 Cdo 1314/2001, 20 Cdo 1497/2001 a 20 Cdo 1374/2001, a ze dne 28.2.2002, sp. zn. 2303/2000) vysloven názor, že subjekt, který je podle zákona č. 298/1990 Sb. oprávněným k majetku vypočtenému v příloze tohoto zákona, není legitimován k uplatnění vlastnického práva k tomu majetku, který sice byl odňat ř. ř. a k. při výkonu státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností, ale v příloze tohoto zákona uveden není (s touto právní větou byl rozsudek ve věci sp. zn. 3 Cdon 404/96 uveřejněn v časopise Soudní judikatura pod č. 78/1997).

Toto pojetí vychází z toho, že určité postupy odnětí majetku, vycházející z existence státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností, byly uplatněny při odnímání majetku církevních subjektů coby postupy typické, resp. obecné, přičemž jejich organizační a ideový základ spočíval v tom, že byly regulovány obecnými právními instrumenty, a vyplýval z všeobecného záměru, jímž byla univerzální likvidace majetkových podstat řádů a kongregací. Zákon č. 298/1990 Sb. proto postihuje svými restitučními prostředky především je, jestliže zásadně jimi byly napravované majetkové křivdy páchány, a to nejméně potud, že upravuje restituci vlastnictví toho majetku, jenž byl právě v jejich rámci odňat původním vlastníkům.

Tím se vymezuje i restituční charakter tohoto zákona; subjektová určení (osob oprávněných a povinných) stejně jako právní nástroje obnovy vlastnictví (prohlášení výčtem) jsou z něj samozřejmé, a „restituční skutkovou podstatu" (určitou formu odnětí majetku) lze v konkrétních případech dovodit. Zákon č. 298/1990 Sb. tak nabývá znaků obdobných těm, jež jsou vlastní restitučním předpisům ostatním, pročež se uplatní právě ty rysy speciality, které jsou jim vlastní.

Problém vztahu speciálních restitučních předpisů k předpisům obecným je v soudní praxi dlouhodobě známý; platí, že jsou-li splněny subjektové i předmětové předpoklady aplikace předpisů restitučních, lze užít jen je, a k vlastnické obnově jsou k dispozici pouze ty instrumenty, které jsou

jimi upraveny.

Aby mohl být restituční zákon č. 298/1990 Sb. aplikován (aby z přihlédnutí k němu mohly být vyvozovány závěry o tom určení, o které v dané věci šlo), aniž se uplatní obecné občanskoprávní předpisy, je tedy nezbytné, aby pro posuzovaný právní vztah měl povahu předpisu (ve vztahu k úpravě obecné) speciálního. To předpokládá, jak bylo řečeno, splnění určitých podmínek, včetně té, jež se pojí s vymezením restituční skutkové podstaty.

Ve smyslu závěrů, jež ve výše označených rozhodnutích Nejvyšší soud formuloval, je proto okolnost, že nemovitý majetek (určení vlastnictví k němuž se žalobce domáhá) není v přílohách zákona č. 298/1990 Sb. uveden, významná (ve prospěch toho, že se s úspěchem takového určení domáhat nemůže) jen tehdy, jestliže do dotčených právních poměrů žalobce tento zákon vůbec dopadá.

Konstrukce „restituční skutkové podstaty“, jež je součástí vymezení celkového „restitučního“ charakteru zákona č. 298/1990 Sb., vychází - jak uvedeno shora - z existence státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností, jenž nalézal výrazu v působnosti Státního úřadu pro věci církevní, resp. ministerstva školství a kultury, v existenci správy majetkových podstat řádů a kongregací (jež nesloužily řeholním účelům) Náboženskou maticí, a v oprávněních dovozovaných z jejího statutu, jež byly posléze - ohledně spravovaného majetku - (typicky) finalizovány darovacími smlouvami ve prospěch československého státu.

Existenci této „restituční skutkové podstaty“ však v dané věci dovodit nelze, jestliže sporné nemovitosti měly podle skutkových tvrzení žaloby přejít na stát jinak; totiž (již) při revizi první pozemkové reformy podle zákona č. 142/1947 Sb.

Pak do posuzovaných právních poměrů zákon č. 298/1990 Sb. nezasahuje, a ve vztahu k nim povahu speciálního předpisu, vylučujícího užití předpisů obecných, proto mít nemůže. Důsledky speciality zákona č. 298/1990 Sb. se neprosadí, a z toho, že sporné nemovitosti nejsou uvedeny ve výčtu jeho příloh, žádný relevantní závěr (obdobný tomu, který za jiných souvislostí Nejvyšší soud pokládá za klíčový) vyvodit nelze.

Dospěl-li k témuž, je právní závěr, který odvolací soud v dané věci uplatnil, byť vychází z jiného argumentačního základu, ve svém výsledku správný.

S odvolacím soudem je namístě se ztotožnit i ve výkladu ustanovení § 32 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb., o půdě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákona o půdě).

Podle ustanovení § 32 odst. 2 tohoto zákona platí, že za okamžik přechodu na stát nebo jinou právnickou osobu postupem podle zákona č. 142/1947 Sb. se považuje den faktického převzetí nemovitostí státem nebo jinou právnickou osobou.

Především odvolací soud poukázal správně na účel tohoto ustanovení, jenž se odvíjí od ustanovení § 4

odst. 1 a § 6 téhož předpisu, kterým je - pro určité restituční věci (skutkové podstaty) - učinit schůdným určení, kdy došlo k relevantnímu přechodu vlastnictví, resp. zda se tak stalo v tzv. době rozhodné.

Při výkladu ustanovení § 32 odst. 2 je nutné vycházet z působnosti zákona o půdě, vymezené v ustanovení § 1. Podle § 1 odst. 2 a 3 zákon upravuje práva a povinnosti vlastníků, původních vlastníků, uživatelů a nájemců půdy, jakož i působnost státu při úpravě vlastnických a užívacích práv k pozemkům; pokud nestanoví jinak, řídí se právní vztahy k majetku uvedenému v odstavci 1 „právními předpisy“.

Dopad zákona o půdě do právních vztahů upravených zákony č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového, ve znění pozdějších předpisů, č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, ve znění pozdějších předpisů, a č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, odtud dovodit nelze; jich se dotýká – jako takových – pouze v ustanovení § 32 odst. 1, a to (jen) tím, že stanoví, že ode dne jeho účinnosti se ustanovení těchto předpisů již nepoužijí. Neplyne odtud, že by zákon o půdě mohl tyto předpisy doplnit určením (jiných) zvláštních podmínek nabytí vlastnictví státem, k němuž mělo na jejich základě dojít.

Gramatickým (sémantickým) výkladem kritického ustanovení § 32 odst. 2 zákona o půdě se dospívá k témuž; z jeho znění plyne, že pro potřeby, vycházející z jeho úpravy, zakládá určitou fikci (srov. „se považuje“), a to nikoli splnění podmínky přechodu vlastnictví na stát, nýbrž toliko (budou-li splněny podmínky stanovené původními předpisy) určení času, s nímž se bude – logicky v právních vztazích upravených zákonem o půdě – nakládat jako s okamžikem, kdy k přechodu vlastnictví došlo.

Pro posouzení, zda na základě zákona č. 142/1947 Sb. došlo k nabytí vlastnictví státem, je tedy ustanovení § 32 odst. 2 zákona o půdě, jak správně uzavřel odvolací soud, bez významu.

Co do posouzení otázky třetí však již s odvolacím soudem souhlasit nelze.

Odvolací soud, argumentuje potřebou (v procesu nabytí vlastnictví státem) správního rozhodnutí, nedává především zřetelně najevo, jaké rozhodnutí má na mysli. Jednak hovoří o rozhodnutí, jímž měl stát „vyjádřit vůli převzít majetek“, jednak o „pravomocném správním rozhodnutí Ministerstva zemědělství“, jehož bylo třeba k zápisu do veřejných knih, a konečně poukazuje i na rozhodnutí „ve smyslu § 4 a § 6 zákona č. 142/1947 Sb.“

Nelze tedy ani vyloučit, že tím rozhodnutím, „jehož existence v řízení před soudy obou stupňů nebyla zjištěna“, mělo být rozhodnutí posledně uvedené, „ve smyslu § 4 a § 6 zákona č. 142/1947 Sb.“

Nehledě na to, že ustanovení § 6 zákona č. 142/1947 Sb. se výslovně o rozhodnutí Ministerstva zemědělství nezmiňuje, o rozhodnutí, upraveném v ustanovení § 4 zákona (ve vazbě na § 2 odst. 2), lze však stěží mluvit jako o tom, jehož existence „nebyla zjištěna“. Je tomu jednoduše proto, že řízení (včetně odvolacího) k němu nebylo nikterak zaměřeno; ani soud prvního stupně ani soud odvolací mu jinak pozornost při výkladu úpravy podmínek nevěnovaly, a to, zda bylo nebo nebylo vydáno,

zjišťováno – podle obsahu spisu – nebylo.

Tato okolnost je vysvětlitelná tím, že sama žaloba na tvrzení o neexistenci rozhodnutí podle § 4 (§ 2 odst. 2) zákona č. 142/1947 Sb. založena nebyla; jak potvrdil žalobce i ve vyjádření k dovolání (jakož i výslovnými odkazy na stať M.Kindla – Poznámky k pozemkové reformě, Právník 1995), žaloba vychází z toho, že proces nabytí vlastnictví státem nebyl ukončen jen z toho důvodu, že zde nebylo „výroku správního úřadu“ podle § 33 lit. d/ knihovního řádu. Žalobce netvrdil, že Ministerstvo zemědělství nevydalo rozhodnutí, jímž by byla zrušena jiná rozhodnutí podle (především) záborového zákona (§ 4 odst. 1, 2), resp. že nebylo rozhodnutí vydaných „podle usnesení revisní komise“ (§ 2 odst. 2, 3), případně že proces nabytí vlastnictví státem se měl odvíjet od úpravy převzetí zbytkových statků podle § 6 zákona.

Z listiny, kterou byl v řízení učiněn důkaz, a z níž oba soudy při skutkových zjištění výslovně vycházely (ze „Zápisu o jednání konaném dne 23. května 1950 a násl. na velkostatku S. K.“), se ostatně podává, že velkostatek byl „podle usnesení revisní komise výměrem min. zeměd. určen k převzatí celý podle ustanovení zák. č. 142/47 Sb.“

Ponechá-li se stranou, že uvedený skutkový závěr o neexistenci potřebného správního rozhodnutí (měl-li být ve vztahu k rozhodnutím „podle § 4 a § 6“ zákona č. 142/1947 Sb. vůbec vysloven) nemůže být za těchto okolností než vadný, je již z uvedeného zřejmé, že právní názor odvolacího soudu ohledně té dovozené podmínky nabytí vlastnictví státem, již mělo právě „převzetí“ na základě správního rozhodnutí představovat, je – není-li objasněno o jaké správní rozhodnutí má jít – pro neurčitost, resp. nedostatečnou srozumitelnost neudržitelný, a již proto nemůže obstát.

Ke sporným otázkám podmínek nabytí vlastnictví státem na základě zákona č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon č. 142/1947 Sb.), a zejména k otázce, jaké důsledky byly založeny právní úpravou, účinnou od 1.1.1951, je potřebné uvést následující.

Uvedený zákon podrobil revizi úpravu pozemkového vlastnictví provedenou podle zákona č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového (tzv. „zákona záborového“), a předpisů provádějících, a to ohledně majetku, vymezeného v ustanovení § 1 písm. a/ až d/, odst. 2, 3.

Podle § 2 zákona č. 142/1947 Sb. podléhají revizi rozhodnutí a opatření (včetně rozhodnutí o přídělu, popř. též přídělových listin), vydaná podle označených právních předpisů příslušnými orgány (odst. 1); provést revizi a vydat rozhodnutí o jejím výsledku (odst. 2) příslušelo ministerstvu zemědělství, jež rozhodovalo podle usnesení revisní komise (odst. 3). Revisní komise neměla povahu veřejného správního orgánu, a rozhodnutí ve smyslu tohoto ustanovení bylo považováno za samostatný správní akt ministerstva zemědělství.

Podle § 4 odst. 1 ministerstvo zemědělství zrušilo rozhodnutí podle ustanovení § 3 písm. a/ záborového zákona, kterým byly vyloučeny zabrané objekty ze záboru, jestliže shledalo, že u vyloučeného objektu nebyly v počáteční den účinnosti záborového zákona splněny předpoklady „podle tohoto usnesení“, dále zrušilo též rozhodnutí o propuštění půdy ze záboru podle § 11

záborového zákona, jakož i o ponechání zabrané půdy podle § 20 přídělového zákona (zákona č. 81/1920 Sb.), jestliže při revizi shledalo, že nebyly splněny zákonné podmínky, aby půda byla propuštěna nebo ponechána. Podle § 4 odst. 3 zrušením těchto rozhodnutí stávají se nemovitosti ze záboru vyloučené nebo propuštěné (ponechané) opět zabranými „ačli v případech uvedených v odstavci 2 nebude vydáno nové rozhodnutí o propuštění podle § 11, věty druhé záborového zákona nebo o ponechání podle § 20 přídělového zákona“.

Zákon nestanovil lhůtu, ve které měla být revize provedena; uvádělo se, že doba revize skončí dnem, kdy vlastníkovi bylo doručeno rozhodnutí o revizi (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3.2.2000, sp. zn. 24 Cdo 1232/98).

Zákon č. 142/1947 Sb. je dosud platný; jeho ustanovení se však nepoužijí ode dne účinnosti zákona o půdě (§ 32 odst. 1).

Vzhledem ke svému účelu (revizi postupů podle jiných předpisů) neupravoval zákon č. 142/1947 Sb. podrobněji vlastní postupy přechodu dotčeného vlastnictví na stát, neboť zrušením výše uvedených rozhodnutí, a tím důsledkem, že se dotčené nemovitosti staly „opět zabranými“, se logicky uplatnily ty, které zakotvily předpisy předchozí, jmenovitě zmiňovaný zákon záborový, jakož i zákon náhradový (zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový); podle § 17 zákona č. 142/1947 Sb. se pro řízení podle něho měly přiměřeně užít předpisy záborového zákona a zákonů jej doplňujících. Uvedené platilo, pokud zákon č. 142/1947 Sb. nestanovil jinak.

Při hodnocení podmínek, za nichž mohl stát nabýt vlastnictví na základě zákona č. 142/1947 Sb., bylo proto nutné mít na zřeteli především ty, jež stanovily zákony č. 215/1919 Sb. a č. 329/1920 Sb.

Podle § 3 odst. 2 zákona č. 142/1947 Sb. (ve spojení s § 7 vládního nařízení č. 194/1947 Sb., o soupisu pozemkového majetku pro revisi první pozemkové reformy a o jejím vyznačení ve veřejných knihách) se na návrh ministerstva zemědělství, učiněný na základě soupisu pozemkového majetku dle § 1, vyznačilo ve veřejných knihách, že jde o majetek, který jest předmětem revize (míní se tím tzv. „poznámka revise“, obdoba k § 16 záborového zákona, o uvedení v patrnost zabraného majetku knihovní poznámkou).

Podle § 2 zákona č. 329/1920 Sb. oznámil pozemkový úřad (resp. ministerstvo zemědělství) vlastníku zabraného majetku pozemkového, které jeho nemovitosti se rozhodl převzít podle svého pracovního plánu.

Podle § 13 zákona č. 215/1919 Sb. bylo nutné před skutečným převzetím osobám, které do té doby hospodaří na půdě, o jejíž převzetí jde, dát výpověď; podrobnosti stanovil zákon náhradový v ustanovení § 12 a násl.

Z ustanovení § 14 bodu 2. zákona č. 329/1920 Sb. o převzetí bez předchozí výpovědi, na základě dohody s vlastníkem, dovodila dobová praxe i postup „dobrovolným odevzdáním“ nemovitostí vlastníkem a převzetí státem, jež „děje se protokolem sepsaným při zemědělské půdě na dvoře nebo

statku, a při lesní půdě u ředitelství velkostatku, k nimž půda hospodářsky patřila. Protokol obsahuje prohlášení obou stran, že jedna z nich držbu pozemků odevzdává a druhá přejímá“ (viz Hácha, E., Hoetzel, J., Weyr F., Laštovka, K., :Slovník veřejného práva československého, svazek III, Brno 1934, Nakladatelství: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer – Brno, str. 359, reprint, Eurolex Bohemia s.r.o., Praha 2000).

Odvolací soud vycházel z toho, vykládaje pojem „převzetí“ nemovitostí, užívaný těmito předpisy, že - do účinnosti zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku - bylo nutnou podmínkou nabytí vlastnictví státem k nemovitostem „opět zabraným“ podle zákona č. 142/1947 Sb., aby došlo k řádnému zápisu do veřejných knih k tomu určených podle ustanovení § 431 o.z.o. (ku vkladu vlastnického práva neboli intabulaci).

Oproti tomu dovolatel namítá, že postačilo „převzetí“ faktické.

Tento spor, interpretovaný dobovou i současnou právní literaturou nejednoznačně, však pro výsledek posuzované věci význam nemá.

Tzv. intabulační princip byl totiž opuštěn dnem 1.1.1951, kdy nabyl účinnosti občanský zákoník č. 141/1950 Sb., který umožnil v ustanovení § 111 odst. 1 nabytí vlastnictví k věcem jednotlivě určeným, tedy i k nemovitostem, již samou smlouvou, a ustanovením § 114 pozbyl zápis v pozemkové knize konstitutivní povahu i v případech přechodu vlastnictví výrokem soudu, úřadu nebo orgánu veřejné správy.

Důsledky pro právní jednání do uvedeného data nedokončená (vkladem do pozemkových knih) byly již v soudní praxi popsány (viz Ze zprávy o rozhodování soudů ve věcech vlastnického práva k nemovitostem bývalého Nejvyššího soudu SSR, Cpj 69/82, uveřejněné ve Sborníku Nejvyšší soud ČSSR, Nejvyšší soud ČSR a Nejvyšší soud SSR o občanském soudním řízení a o řízení před státním notářstvím, IV, SEVT Praha, 1986, část první, strana 158, Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 1995, sp. zn. Cpjn 36/95, k výkladu některých dalších ustanovení zákona č. 229/1991 Sb. a jejich aplikaci v praxi soudů, publikované pod č. 16/1996 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, nález Ústavního soudu České republiky, uveřejněný pod č. 166/1995 Sb. a další).

V posledně uvedeném nálezu kupř. Ústavní soud uvedl - posuzuje příbuzný problém - že po účinnosti občanského zákoníku (1.1.1951) zůstalo jedinou podmínkou nabytí vlastnictví k přiděleným nemovitostem přídělové řízení završené vydáním přídělové listiny, takže přídělci podle zákona č. 142/1947 Sb., u nichž vklad vlastnického práva do pozemkových knih nebyl do 31. 12. 1950 proveden, nabyli vlastnického práva k nim dnem 1. 1. 1951, tj. dnem účinnosti občanského zákoníku č. 141/1950 Sb.

Přeneseno do poměrů dané věci to implikuje otázku, jaké podmínky musely být splněny - v postupech podle téhož zákona - pro to, aby stát „k opět zabraným“ nemovitostem (na základě rozhodnutí podle § 2 odst. 2, § 4 odst. 3 zákona č. 142/1947 Sb.) nabyl vlastnictví - rovněž - dnem 1.1.1951, případně později.

Odvolacím soudem dovozená podmínka, aby „stát vyjádřil vůli převzít majetek“, a to „řádným správním rozhodnutím“, musela být podle jeho názoru splněna i po 1.1.1951, a bylo též nutné, aby příslušná listina odpovídala zákonu, „za jehož platnosti vznikla“.

S tímto závěrem se ztotožnit nelze.

Podobně jako v předchozím, je tomu tak již proto, že odvolací soud tento názor – nikterak (blíže) – nezdůvodnil; i zde se projevují v první řadě důsledky toho, že nebylo ozřejmeno, jaké rozhodnutí, jímž stát měl vyjádřit vůli revizí dotčený majetek převzít, měl odvolací soud na mysli, a v jakém právním předpisu by takové rozhodnutí mělo mít své zakotvení, resp. nalézat potřebnou oporu.

Co mělo být splněno pro přechod vlastnictví na stát ku dni 1.1.1951 vysvětluje část právní literatury (na kterou se odvolací soud odvolával) tak, že „převzetí“ nemovitosti (po odpadnutí podmínky intabulace) pak je „tím, co zbylo“, a tím má být tzv. vkladní listina, již v případě opět zabraných nemovitostí podle předpisů o pozemkové reformě představuje „výrok správního úřadu, jenž je soudně vykonatelný“.

Tento názor však přijmout nelze; vystihuje totiž tendenci přenášet - logicky i právně nepřípustně - instituty předchozího právního režimu (nabývání vlastnictví) do režimu následně účinného, v němž již oporu neměly. „Výrok správního úřadu, jenž je soudně vykonatelný“, totiž není ničím jiným (ostatně pramen, z něhož odvolací soud vycházel, odkazuje výslovně na ustanovení § 33 písm. d/ zákona č. 95/1871 ř.z., knihovního zákona) než specifickou podmínkou právě toho vkladového režimu nabývání vlastnictví k nemovitostem, který byl ku dni 1.1.1951 opuštěn. Po 1.1.1951, nebylo-li třeba vkladu, nebylo třeba ani „výroku správního úřadu“ (podle § 33 písm. d/ knihovního zákona), a jeho existence, případně neexistence, tudíž být jakkoli rozhodnou nemohla.

Je nepřípadné rozlišovat, co se stalo - z hlediska nedokončených postupů záboru nemovitostí - již dnem 1.1.1951, kdy nabyl účinnosti zákon č. 141/1950 Sb., a co se mohlo stát po tomto dni; a to již proto, že – v abstraktní rovině – nic nepřekáží úvaze, že postupy podle zákona č. 142/1947 Sb. mohly probíhat i po 1.1.1951 (a to právě proto, že do tohoto data nebyly dokončeny vkladem do pozemkových knih). Jinými slovy, je třeba klást otázku, jaké správní rozhodnutí (aniž bylo zapotřebí vkladu) měl stát poté vydat, aby jím „vyjádřil vůli převzít majetek“, a k čemu by - podle poté účinných právních předpisů (a kterých) - mělo takové rozhodnutí sloužit. Opomenut nemůže zůstat výklad § 562 zákona č. 141/1950 Sb., podle kterého ustanoveními tohoto zákona se (zásadně) řídily i právní poměry vzniklé před 1.1.1951, zatímco do tohoto dne právem dřívějším.

Také právní názor, že k přechodu vlastnictví na stát bylo zapotřebí, aby stát – i po 1.1.1951 – „vyjádřil vůli převzít majetek řádným správním rozhodnutím“, tedy za správný (není vyloučeno, že jen dosud) považovat nelze.

Dovolatel, byť nikoli zřetelně, naznačil, že pohlíží na nabytí vlastnictví státem i z jiného hlediska, jež je blízké tomu, které vyplývá z výše odkazovaného nálezu Ústavního soudu uveřejněného pod č. 166/1995 Sb. Přisvědčit mu lze zatím potud, že mimo potřebnou pozornost zůstalo, zda pro právní vztahy účastníků nemohla být významná i jiná – správní – rozhodnutí, na jejichž základě mělo být

posléze vlastnické právo (bez současného odnětí vlastníku původnímu) nabyto, jestliže tato rozhodnutí nebyla odklizena, anebo nejde-li o případy, kdy právní předpis založil takové speciální majetkové nároky (typicky restituční), v jejichž rámci je bylo možné obejít (viz odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26.11.1997, sp. zn. 2 Cdon 1393/97, uveřejněného pod č. 9/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, v jehož právní větě Nejvyšší soud vyslovil, že „mimo rámec správního soudnictví jsou obecné soudy oprávněny zkoumat správní akty zásadně jen se zřetelem k tomu, zda jde o akty nicotné /nulitní/; oproti tomu u kategorie aktů věcně vadných i aktů nezákonných platí presumpce jejich správnosti“).

Je-li tedy právní posouzení věci – byť jen v jedné otázce vymezené dovolacímu přezkumu - dílem neúplné (protože neurčité, resp. nedostatečně srozumitelné) dílem nesprávné, nemůže být hodnocen jako správný ani rozsudek, který na něm spočívá (dovolací důvod podle § 241 odst. 3 písm. d/ o.s.ř. byl uplatněn důvodně).

Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu zrušil, a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1, 2 o.s.ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Zemědělská půda
- Veřejné zakázky
- Péče o zdraví (exkluzivně pro předplatitele)
- Průtahy v řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Platy soudců
- Hospodářská zvířata (exkluzivně pro předplatitele)
- Úhradová vyhláška (exkluzivně pro předplatitele)
- Veřejnoprávní smlouva (exkluzivně pro předplatitele)
- Restituce